

Speleološke zasluge Dragutina Gorjanovića - Krambergera

Vlado Božić

Kad netko danas spomene ime Dragutina Gorjanovića-Krambergera slušatelj ga odmah poveže s otkrićem krapinskog pračovjeka i dugogodišnjim Gorjanovićevim radom na znanstvenoj obradi nalaza iz polušpilje Hušnjakovo u Krapini. O njemu kao geologu i paleontologu napisano je mnogo i njegov je rad u tim znanostima dobro poznat, dok je, međutim, malo poznato da se on pomalo bavio i speleologijom te da ima stanovitih zasluga za razvoj speleologije u Hrvatskoj.

Karlo Kramberger (poslije je ime promijenio u Dragutin Gorjanović-Kramberger) rodio se u Zagrebu 25. listopada 1856. god, i tu završio osnovnu i srednju školu. Studirao je prirodne znanosti u Zürichu i Münchenu, a doktorirao u Tübingenu 1879. god. Bio je dugogodišnji savjetnik Geološkog muzeja u Zagrebu. Docent je postao 1884, a redovni profesor geologije i mineralogije Sveučilišta u Zagrebu 1896. Od 1880. bio je i ravnatelj Geološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. U mirovinu je otišao 1924, a 25. listopada 1926. umro je u Zagrebu.

Bio je vrstan geolog i paleontolog. Postao je poznat i u nas i u svijetu po otkriću i znanstvenoj obradi ostataka diluvijalnog čovjeka pronađenih u polušpilji Hušnjakovo u Krapini. Iako je članom HPD-a (Hrvatskog planinarskog društva) postao tek 1898. godine, planine je upoznao mnogo prije, jer je obilazio planinska područja Hrvatske po službenoj dužnosti. Kako su se u njegovo doba i svi drugi znanstvenici pomalo bavili istraživanjem špilja, to je i on činio. Na svojim je putovanjima bilježio podatke o špiljama, jamama, izvorima i ponorima, te ih spominjao u svojim geološkim i paleontološkim radovima.

Bilješke, skice i članke o krasu, špiljama, jamama, izvorima i ponorima počeo je raditi tek 1890. godine. Posjetio je tako kraško područje oko Sv. Ivan Zeline i kod sela Orašja našao malu špilju, koju je skicirao i poslije pisao o njoj, a onda i zapadno kraško područje Medvednice - Ponikve. Tu je uočio više potoka koji na toj kraškoj visoravni izviru i poniru ("u rupi u zemlji") i teku dalje podzemno, kao što su potok Jezeranec, Markovac, Družanica, Jaruga i Križevčak. Ustanovio je da tu, uz brojne vrtače, postoji razgranato podzemlje kojim teku navedeni potoci.

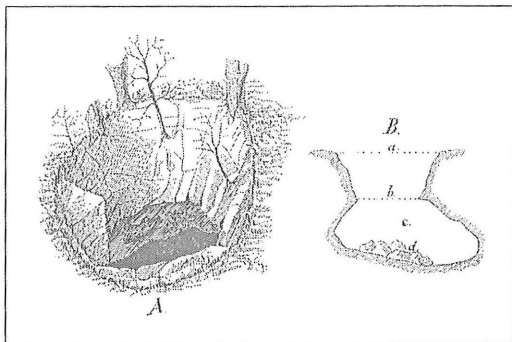

Fotografija iz 1908. kada je Dragutin Gorjanović-Kramberger bio dvorski savjetnik

Nakon tih istaživanja, zajedno je s Đurom Pilarom obrađivao geologiju Samoborskog i Žumberačkog gorja, i tu također uočio više jama, špilja, izvora i ponora, kao Poganu jamu, ponor kod Pečna, jamu na kraškoj visoravni Vušići, špilju Židovske kuće kod sela Budinjaka ("s prizidanim ulazom"), te ponor u Mrzлом polju. Za jamu Stričanicu izradio je i crtež - prvi presjek jedne jame u Hrvatskoj - objavljen 1894.

Poslije se opet vratio proučavanju krasa na Medvednici, posebno Ponikava, kada je otkrio špilju Veternicu ("iz koje puše vjetar") i odmah pretpostavio njenu vezu s ponorima na Ponikvama.

Zajedno s dr. Langhofferom, prof. Franićem, svojim asistentom Ostermannom i županom Ličko-karlobavske županije Budom Budisavljevićem proučavao je kras Velebita, njegov središnji dio (na potezu Karlobag - Gospić - Medak - Starigrad Paklenica), gdje je uočio više vrtača, izvora i ponora, te pretpostavio podzemnu vezu među njima.

Slika jame Stričanice prema Dragutinu Gorjanoviću-Krambergeru

Obradujući geologiju okolice Generalskog Stola spomenuo je više vrela, hladnih i termalnih, posebno se zanimao za potok Ponorac i špilju Jezero kod brda Kestenjaka uz Koranu, u kojoj podzemno jezero ima stalno istu razinu vode kao i voda u Korani. Okolica Ogulina bila mu je također zanimljiva, pa je geološki obradio tok rijeke Dobre i dao tumačenje zašto Dobra sada ponire baš u Ogulinu u Đulinom ponoru, i ne teče više površinski i ponire u ponorima podno brda Krpela.

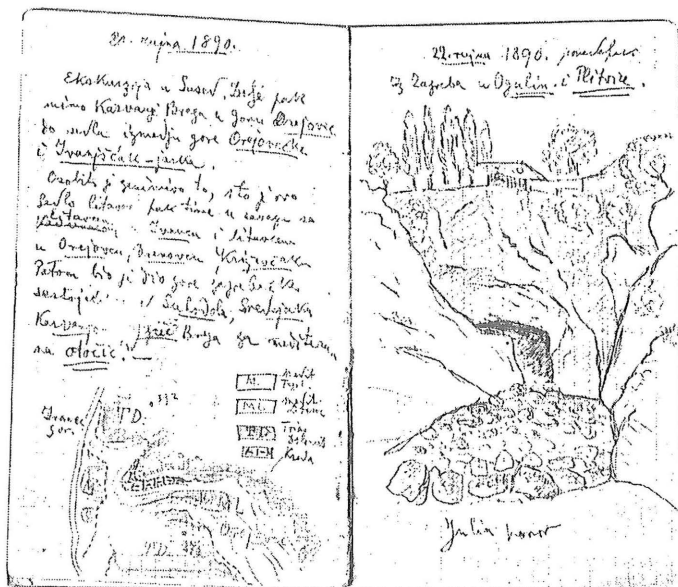
Zanimali su ga i drugi problemi krasa, kao npr. izravnavanje kraških terena i postanak osamljenih kamenih stupova, kojih je mnogo vidio u okolici Ogulina, Gospića i Kosinja, pa ih je proučavao i tumačio.

Neke njegove bilješke imaju danas posebnu vrijednost jer ih je ilustrirao vlastitim crtežima. Tako je u svoj notes 1890. god. nacrtao nekoliko skica ulaza u špilje i ponore, koji do danas nisu bili objavljeni. Nacrtao je ulaz u malu špilju kod Donjeg Orašja kod Sv. Ivan Zeline (izradio ga je 2. kolovoza 1890), a malo doraden objavljen je 1899. god. u Hrvatskom planinaru (br. 11, na str. 163), i ulaz u Đulin ponor u Ogulinu (izradio ga je 22. studenog 1890.). To su naši najstariji crteži ulaza u neke špilje crtani s namjerom da posluže za dalje speleološko proučavanje (nisu slučajni!).

Nakon otkrića nalazišta krapinskog pračovjeka Dragutin Gorjanović-Kramberger sav se posvetio znanstvenoj obradi nalaza. Obradivao ih je petnaestak godina i o njima pisao od 1899. pa do smrti. Od ukupno 243 znanstvena i stručna rada koliko ih je objavio (vidi Blaženka Mogoš i Vanda Kohansky-Devide: Geološka bibliografija SR Hrvatske od 1528-1944, Zagreb, 1983, str. 48-59) samo za obradu krapinskog pračovjeka dr. Jakov Radovčić izdvojio je 52 rada u svojoj knjizi posvećenoj Dragutinu Gorjanoviću-Krambergeru kao čovjeku zaslužnom za obradu nalaza iz Krapine.

Kada je 1909. god. osnovano Geološko povjerenstvo za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu, Dragutin Gorjanović-Kramberger je postao njen prvi predsjednik. Tada je odmah potaknuo osnivanje posebne udruge koja bi se isključivo bavila istraživanjem špilja i jama u Hrvatskoj. To mu je uspjelo 1910. god. kada je osnovan Odbor za istraživanje špilja u Geološkom povjerenstvu, a za prvog predsjednika opet je izabran on. Bila je to prva profesionalna speleološka udruga u Hrvatskoj. Također je 1911. god. pokrenuo izlaženje Vijesti Geološkog povjerenstva. Bio im je glavni urednik, i u njima objavljivao rezultate rada Geološkog povjerenstva i Odbora za istraživanje špilja.

U izvještaju o radu za 1911. god. napomenuo je da je posjetio nakoliko špilja kod Lokava u Gorskom kotaru, a objavio je i popis od 156 špilja Ličko-

Izvadak iz terenskog dnevnika Dragutina Gorjanovića-Krambergera

krbavske županije kojega je sastavio dr.Langhoffer.

Iz svih njegovih izvještaja, članaka i skica vidljivo je da je bio svega u nekoliko manjih špilja, ili samo u njihovim ulaznim dijelovima, a da se u jame uopće nije spuštao, ali je vrijednost njegovih radova u tome što je špilje i jame uočio i zabilježio ih.

Zanimljivo je da je već u prvom broju Vijesti, objavljenom 1911.god., na str.10 iznio sastav SPELEOLOŠKOG odbora, rekavši da se "sastoji od predsjednika, jednog geologa, jednog zoologa i jednog kr. inženira", a u broju 2, objavljenom 1912.god. "Izvještaj SPELEOLOŠKOG odbora za godinu 1911". Tako je Gorjanović-Kramberger postao prvi čovjek u Hrvatskoj koji je primijenio riječ SPELEOLOŠKI, odnosno uveo riječ SPELEOLOGIJA u javnu primjenu, umjesto riječi "istraživanje špilja i jama".

Gorjanović-Kramberger bio je predsjednik Geološkog povjerenstva i Speleološkog odbora do 1914.god. kada je Speleološki odbor prestao s radom. Velika je zasluga Gorjanovića-Krambergera poticanje speleološkog rada. Kada je u Speleološki odbor 1912.god. došao mladi geolog Josip Poljak, on mu je kao predsjednik Speleološkog odbora i ravnatelj Geološkog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu, omogućio da, kao službeniku Narodnog muzeja, na čisto profesionalnoj osnovi, tj. po radnom zadatku, obavlja sustavna speleološka istraživanja pojedinih hrvatskih predjela i da 1922.god obrani doktorsku disertaciju obradom speleološke teme (prve u Hrvatskoj).

O Gorjanoviću-Krambergeru napisano je mnogo biografija, a ovdje su nabrojane samo neke:

Miroslav Hirz, 1927: Život i rad profesora Gorjanovića, Priroda, Zagreb, 17/2-3, str.29-35

Milan Herak, 1957: Znanstveno djelo Dragutina Gorjanovića-Krambergera, Geološki vjesnik, Zagreb, br.10, str.1-7

Mirko Marković, 1961: Biografije planinara, Naše planine, Zagreb, str.132

Željko Poljak, 1975: Biografski leksikon hrvatskih planinara, Hrvatsko planinarstvo, Zagreb, Planinarski savez Hrvatske, str.283

Jakov Radovčić, 1988: Dragutin Gorjanović-Kramberger i krapinski pračovjek, Zagreb, Hrvatski prirodoslovni muzej i Školska knjiga, str.1-176

Bibliografija radova Dragutina Gorjanovića-Krambergera o krasu i speleologiji:

Die Karsterscheinungen im westlichen Theile des Agramer Gebirges, Verh. Geol. Reichsanst., 9, 333-335, Wien, 1881.

Die Karsterscheinungen im westlichen Theile des Agramer Grbirges, Croatischer Revue, 1, 22-32, Agram, 1882.

Geologija gore Samoborske i Žumberačke, Rad JAZU, 120, 1-82, Zagreb, 1894.

Krš Zagrebačke gore, Hrvatski planinar, 2/11, 161-164, Zagreb, 1899.

Geologijske i hidrografijske crtice s Velebita, Glasnik hrvatskog naravoslovnog društva, 11, VIII-XVII, Zagreb, 1900.

Geomorfološki problemi iz hrvatskog krasa, Glasnik hrvatskog naravoslovnog društva, 13/4-6, 193-196, Zagreb, 1902.

Rad Geološkog povjerenstva Kraljevine Hrvatske - Slavonije godine 1910, Vijesti Geološkog povjerenstva (1910), 1, 8-14, Zagreb, 1911.

Opazanja o plitkom kršu kod Generalskog Stola u Hrvatskoj, Vijesti Geološkog povjerenstva (1910), 1, 67-95, Zagreb, 1911.

Spiljski medvjed iz Lokava u Gorskom kotaru, Narodne novine, 77, 297, Zagreb, 1911.

Plitki krš okolice Generalskog Stola u Hrvatskoj, Glas Srpske akademije nauka, 85, 44-51, Beograd, 1911.

Plitki krš okolice Generalskog Stola u Hrvatskoj - Predjel oko Lešća, Glasnik Srpskog geografskog društva, 1, 42-47, Beograd, 1912.

Izvještaj Speleološkog odbora za godinu 1911, Vijesti Geološkog povjerenstva (1911), 2, 49-53, Zagreb, 1912.

Plitki krš oko Generalskog Stola u Hrvatskoj, Vijesti Geološkog povjerenstva (1911), 2, 28, Zagreb, 1912.

NekadANJI otvoreni tok Dobre i krški ravnjak u Ogulinu, Vijesti Geološkog povjerenstva (1912-1913), 3-4,101-106, Zagreb, 1914.

K pitanju izravnavanja krševitih krajeva te postanak osamljanih kamenitih stupova, Vijesti Geološkog povjerenstva (1914-1915), 5-6, 78-87, Zagreb, 1916.

Geologija gore Samoborske i Žumberačke, JAZU - Bull. travaux Cl.Sci.math-natur.VI, Geol. Paleont, 164-165, Zagreb, 1916-1917.

ABSTRACT

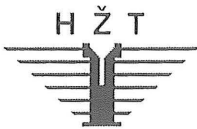
Speleological merits of Dragutin Gorjanović - Kramberger

Dragutin Gorjanović-Kramberger is known in Croatia and in the scientific world as a man who found and scientifically elaborated remains of the Krapina early man, less is known that he occupied himself a little bit with speleology and has certain merits for the development of the speleology in Croatia. He is born 1856 in Zagreb and died 1926 in Zagreb.

He was excellent geologist and paleontologist. Although he became a member of the Croatian mountaineering society only in 1898 he knew Croatian mountains very good from the earlier period, because he passed the mountains as a duty. On all his trips he made notes and sketches. He visited and explored only several little caves, but made notes about entrances

many of them. He made the first cross-section of a pit (pothole) in Croatia (in 1894), and studied all the karst phenomena included underground karst, specially the west part of the mountain Medvednica near Zagreb and the area around Ogulin. His sketches are now real rarity. He was the first president of the Department for exploring caves in Zagreb founded in the Geological Commission of Croatia and Slavonia.

He introduced the word SPELEOLOGY in the public use in Croatia in 1911 (instead of "exploring caves"). Later he kept animating speleological works, he sent young geologist Josip Poljak, as a professional, to make systematic speleological explorations of the Croatian karst.

ŽELJEZNIČKA TISKARA d.o.o.
Zagreb, Petrinjska 87

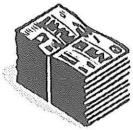

4841383, 4841 384, 4841 382

ŽAT: Komercijala 32-10

FAX: 48 41 384

DJELATNOST DRUŠTVA JE:

- tiskanje knjiga, novina, časopisa, glasila, prospekata, tiskanica, plakata, slika, muzikalija, željezničkih propisa, prijevoznih karata, i drugih prijevoznih isprava, karata za automatske vage, proizvodnja tiskanih omotnica, i drugog tiskanog uredskog pribora i tiskanih omotnica s mehanizmom, knjigoveški radovi i tiskarske usluge.
- nakladništvo knjiga, brošura, željezničkih propisa, atlasa, tematskih karata, planova, reprodukcija, slika, crteža i drugog.